

Бранка Вујичић

Андреја Кажих-Сокић

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Приручник за наставнике за шести разред основне школе

Завод за уџбенике и наставна средства
ПОДГОРИЦА, 2018.

Бранка Вујичић

Андреја Кажих-Сокић

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Приручник за наставнике за шести разред основне школе

Издавач	Завод за уџбенике и наставна средства – ПОДГОРИЦА
За издавача	Павле Горановић, директор
Главни уредник	Радуле Нововић
Одговорни уредник	Лазо Лековић
Уредница издања	Надица Вукчевић
Стручна консултанткиња	др Ведрана Марковић
Рецензенти	мр Ана Перуновић-Ражнатовић мр Наташа Поповић Срђан Тмушић др Татјана Нововић Зорица Минић
Лектура	Драган Батрићевић
Коректура	Јасмина Радуновић, Биљана Ђулафић
Графичко обликовање	Слађана Бајић-Богдановић, Звездана Влаховић
Технички уредник	Дајана Вукчевић

*CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње*

ISBN 978-86-303-1994-5

COBISS.CG-ID 31390992

Национални савјет за образовање, Рјешењем бр. 04-5-886 од 9. 5. 2016. године,
одобрио је овај приручник за употребу у основној школи.

Copyright © Завод за уџбенике и наставна средства – Подгорица, 2018.

Ниједан дио овог издања не смије се умножавати, фотокопирати, нити на било који
начин репродуковати без писменог одобрења издавача.

ХИМНА	4
1. УПОЗНАЈЕМ ЈЕЗИК МУЗИКЕ	5
Уводне напомене	5
Методски поступак при обради пјесме по нотном тексту	6
Припрема за час	7
Методске препоруке	9
2. БОГАТСТВО И ЉЕПОТА РАЗНОЛИКОСТИ	10
Уводне напомене	10
Методске препоруке	10
3. ПЈЕВАЊЕМ УПОЗНАЈЕМ МУЗИКУ	11
Уводне напомене	11
Припрема за час	12
Методске препоруке	15
4. ПУТУЈЕМ У СВИЈЕТ ИНСТРУМЕНТАЛНИХ БОЈА	16
Уводне напомене за обраду музичких инструмената	16
Методски поступак при обради музичких инструмената	17
Припрема за час	18
Методске препоруке	20
5. ВОЛИМ ДА СЛУШАМ	22
Уводне напомене	22
Методски поступак слушања музике при обради музичких облика	23
Припрема за час	24
Припрема за час	26
Методске препоруке	28
6. ПЈЕВАМ И СВИРАМ С РАДОШЋУ	30
Уводне напомене	30
Методске препоруке	30
Литература	31

ХИМНА

Химна Црне Горе дата је на почетку уџбеника. Према плану и програму, она се на различите начине обрађује од првог разреда основне школе. Искуство је показало да ју ученици/ученице¹ старијих разреда не знају у потпуности отпјевати. Разлог томе јесте што наставници/наставнице² подразумијевају да ученици, након што су је научили у петом разреду, знају химну, па је недовољно понављају у старијим разредима. То никако не смије постати пракса. У свим разредима с њима треба разговарати о химни: зашто је то композиција коју су слушали од првог дана у школи, каква је то пјесма, када се изводи, како се понашамо када чујемо њено извођење.

Наш задатак као професора музичке културе јесте да сваког ученика оспособимо да отпјева химну.

1 У даљем тексту: ученици.

2 У даљем тексту: наставници.

1. УПОЗНАЈЕМ ЈЕЗИК МУЗИКЕ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Поглављем **Упознајем језик музике** настављамо музичко описмењавање ученика. Искуство показује да ученици теоријски знају препознати ноте и нотна трајања, али то практично не знају примјенити. Да бисмо остварили тај циљ савремене наставе, морамо ученике оспособити да, поред нотног извођења пјесама, и свирају на инструментима Орфовог инструментаријума.

Пјесме које ученици обрађују на часовима имају значајну улогу за развој њиховог слуха и музичких способности уопште: развијају осјећај за ритам, мелодијски слух, моторику, музичку меморију, овладавају гласовним могућностима. Кроз пјевање стичу нова сазнања, развијају естетско осјећање и музички укусу. Помоћу пјесме ученици савлађују појмове из теорије музике. Прво се приступа озвучавању појава из теорије музике, а затим њиховом теоријском објашњавању. Успјешно почетно музицирање и овладавање техником свирања на дјечијим мелодијским и ритмичким инструментима развија ученикове моторичке и психо-физичке способности, музичку меморију и приближава практичну примјену нотног писма и др.

Графички прикази појединих појмова дати су као посебан додатак у уџбенику да би ученици имали јасну слику свега што теоријски обрађују.

Приказ тонова на блок-флаути у раду ће много користити и ученицима и наставницима. Наш је приједлог да се ученици у основној школи обавезно оспособе за свирање на блок-флаути. За овај избор постоји неколико разлога: први је што тај инструмент ученици веома брзо прихвате, за кратко вријеме овладају техником свирања, те им постане интересантан. Веома је користан за развој дисајних органа ученика, као и за држање тијела. Свирањем на њој веома се добро развијају моторичке способности.

Приказ клавијатуре хроматских звончића битан нам је због вјежбања на часовима. Код вјежбања на графичком приказу, батићи су импровизовани и наставник мора инструментом пратити читав ток вјежбе како би ученици могли чути тачну тонску висину коју у појединим вјежбама и сами треба да интонирају. При удару импровизованог батића мора се водити рачуна о положају зглоба. Удар батића мора више да личи на трзај.

Прије извођења одређене пјесме, веома је важна припрема. Она подразумијева вјежбе загријавања објема рукама. Наставник треба да даје упутства како ученици да врше ударе импровизованим батићима: доље-горе паралелно објема рукама, доље-горе наизмјенично објема рукама (лијева па десна, и обратно), слијева удесно паралелно објема рукама (и обратно - здесна улијево), слијева удесно наизмјенично

објема рукама (и обратно – здесна улијево). Након тих вјежби приступа се обради предвиђене пјесме.

Сва објашњења теоријских појмова као што су ступњеви, степени, полустепени, љествице, ученицима ће бити много јаснија ако им се директно демонстрира на клавијатури која је у уџбенику такође графички приказана.

Клавијатуру треба користити и код пјесмица, тако што ће ученици најчешће користити прсте десне руке, док ће наставник изводећи пјесму на клавиру омогућити ученицима да чују и тонске висине. Гдје је год могуће, ученици треба да користе и прсте лијеве руке.

МЕТОДСКИ ПОСТУПАК ПРИ ОБРАДИ ПЈЕСМЕ ПО НОТНОМ ТЕКСТУ

Приликом обраде пјесме по нотном тексту, у уводном дијелу треба изазвати радозналост и интересовање за активно учешће у обради пјесме. Зато би у овом дијелу требало користити илустрације, текстове пригодних пјесама, краће приче, већ обрађене пјесме, асоцијације и друга очигледна средства која су везана за садржај пјесме коју треба обрађивати.

Када наставник открије назив пјесме, тражи да неко од ученика јасно и убједљиво прочита њен текст. Наставник треба да објасни непознате или недовољно јасне ријечи и појмове.

Током анализе нотног текста, ученици препознају врсту такта, љествицу у којој је пјесма написана, нотне вриједности заступљене у пјесми, ознаке за темпо и динамику, репетицију, појмове *prima volta* и *seconda volta* и друго. Ако приликом анализе запазе непознате ритмичке вриједности или појаве из теорије музике, наставник их објашњава.

Када се заврши анализа нотног текста, обрађује се ритам пјесме на неутрални слог. Ако је ритам или нотни текст једноставан и сасвим јасан, вјежбање на неутрални слог се може изоставити и прећи на читање пјесме *парлато*.

Читање пјесме *парлато* подразумијева изговарање нота по висини и трајању, с обавезним тактирањем и у темпу. Ако ученици гријеше приликом тактирања, наставник ће их зауставити и поновити тај такт неколико пута.

Прије пјевања, наставник треба да подсјети ученике на правилно сједење и дисање током пјевања. Слиједи упјевавање, за које се користи љествица у којој је пјесма написана или познате кратке мелодије, а потом пјевање солмизацијом. Пјесма се увјежбава по фразама или краћим цјелинама. Током пјевања солмизацијом, ако ученици погријеше, наставник их одмах мора прекинути и исправити да не би погрешно научили пјесму. Пјевање солмизацијом треба да буде пропраћено тактирањем. Када је пјесма увјежбана по фразама, пјева се у цјелини солмизацијом. Након тога солмизација се замјењује текстом. Такође се увјежбава по фразама, приликом чега треба водити рачуна о правилној дикцији.

Последња фаза јесте рад на изражајном пјевању: пјесма се изводи у темпу, с обликованим тоновима и назначеном динамиком.

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС

ОБРАЗОВНО ВАСПИТНИ ИСХОД	На крају учења, ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none">• изражајно пјева једногласне и двогласне народне, умјетничке и популарне пјесме• препознаје, разумије и употребљава појмове музичког језика• свира на инструментима Орфовог инструментаријума, блок-флаути или једноставном мелодијском инструменту
ИСХОДИ УЧЕЊА	Током учења ученици ће моћи да: <ul style="list-style-type: none">• пјевају пјесму у C-duru• пјевају пјесму у природном a-molu• свирају a-mol природну љествицу• препознају, разумију и употребљавају молске љествице
САДРЖАЈ	Пјесма: C-dur пјесмица, Ф. Лукић Пјесма: <i>Све птичице запјевале</i> , Народна из Црне Горе
ТИП ЧАСА	<ul style="list-style-type: none">• обнављање• усвајање новог знања• увјежбавање
ОБЛИЦИ РАДА	<ul style="list-style-type: none">• фронтални• индивидуални
МЕТОДЕ УЧЕЊА	<ul style="list-style-type: none">• рад са нотним текстом• дијалогска• демонстративна
НАСТАВНА СРЕДСТВА	<ul style="list-style-type: none">• уџбеник• клавир• CD• хроматски звончићи

ГЛАВНИ КОРАЦИ ЧАСА:

1. Уводни дио
2. Учење нове пјесме
3. Упознавање функционалног односа тонова природне а-тоl љествице
4. Препознавање и свирање тонова природне а-тоl љествице

АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА:

1.
 - Пјевају већ научену пјесму у C-duru
 - Посматрају графички приказ клавијатуре с тоновима C-dur љествице и запажају ступњеве
 - Запажају између којих ступњева су степени и полустепени
2.
 - Анализирају литерарни текст
 - Анализирају нотни текст
 - Естетски и изражајно изводе пјесму
 - Посматрају графички приказ са тоновима природне а-тоl љествице
 - Запажају ступњеве и тонове између којих су степени и полустепени
3.
 - Осам ученика (који представљају тонове природне а-тоl љествице) изговара тонове љествице абецедом, и тако праве распоред степена и полустепена у љествици. Ако је између изговорених тонова цио степен, ученици треба да стоје на удаљености од једног корака, а на мјестима полустепена стоје тик један уз другог.
4.
 - На хроматским звончићима ученици свирају природну а-тоl љествицу
 - Посматрајући графички приказ клавијатуре с тоновима природне а-тоl љествице и слушајући интонацију, ученици треба да, тачно интонирајући тонске висине, изведу љествицу навише и наниже.

АНАЛИЗА НАСТАВНОГ ЧАСА/САМОЕВАЛУАЦИЈА

МЕТОДСКЕ ПРЕПОРУКЕ

- Приликом изговарања бројалица (стр. 10 у уџбенику) објаснити ученицима да болдоване слоге текста наглашавају, тј. акцентују. Навести их да сами одреде врсту такта, у чему ће им овакав начин извођења бројалица помоћи.
- Након што се обради синкопа, веома користан начин рада на њеном увјежбавању састоји се у сљедећем: Наставник подијели ученике у двије групе. Свака ће добити по један ритмички Орфов инструмент. Сви пјевају пјесму (Поток) при чему прва група изводи пратњу у четвртинама, а друга у осминама. Затим ће групе промијенити улоге (прва ће изводити пратњу у осминама, а друга у четвртинама).
- Ради прецизног савладавања **триоле**, од ученика треба тражити да док изговарају задату бројалицу (са стр. 22 у уџбенику) длановима руку, пљескањем, обликују ритмичку пратњу у четвртинама.
- Ритмичку пратњу у четвртинама ученици могу изводити штапићима и истовремено изговарати текст. Приликом извођења пјесме *Веслај, веслај* или *Ластва већ слава* као бројалице, наставник ће посебно обратити пажњу на мјеста на којима се налази триола, тј. на њен први наглашени тон. Ученике након тога треба подијелити у двије групе. Прва група обликује пратњу у четвртинама, на начин као што су обликовали пљескањем, а друга изводи ритам бројалице. Затим групе замјењују улоге.
- За извођење пјесама уз које је дат аранжман за дијатонске звончиће, може се користити дијатонски металофон, ксилофон, нотатон.

2. БОГАТСТВО И ЉЕПОТА РАЗНОЛИКОСТИ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Поглављем Богатство и љепота разноликости желимо истаћи колико је у васпитно-образовном процесу важно упознавање народног стваралаштва, ради развијања националне свијести и очувања традиције.

Поред црногорских народних пјесама, ученицима треба презентовати и пјесме других народа који живе у нашој држави. Ритмови и мелодије тих пјесама упознаће их са различитим поднебљима и обичајима. На тај начин утицаћемо на ученике да поштују културолошке разлике, да шире љубав, оспособљавати их да препознају мелосе, како изворни црногорски, тако и мелос других народа, те самим тим схвате да на малом простору Црне Горе постоји разнолико богатство фолклора.

МЕТОДСКЕ ПРЕПОРУКЕ

- У претходном разреду обрађује се народно стваралаштво Црне Горе по регијама. Приликом обраде пјесама из појединих области, обавезно треба употребити претходна знања ученика и примијенити корелацију из историје, географије и наставног предмета Црногорски – српски, босански, хрватски језик и књижевност. Да би на прави начин разумјели пјесму, ученици треба да знају како је и гдје она настала.
- Кад се обрађују поједине пјесме из колажа Путујући Црном Гором, ученици треба прво да погледају слике на стр. 25 у уџбенику на којој је приказана карта Црне Горе и прочитају текст са стр. 24.
- Током обраде појединих пјесама, ученицима треба скренути пажњу на специфичности мелодије или ритма карактеристичне за поједина поднебља.
- Пјесме из колажа могу се изводити појединачно.
- Препоручујемо да се ученицима пусти DVD са снимцима фолклорних смотри различитих народа. На тај ће начин најбоље уочити разлике и разумјети корелацију са историјом, географијом и наставним предметом Црногорски – српски, босански, хрватски језик и књижевност.

3. ПЈЕВАЊЕМ УПОЗНАЈЕМ МУЗИКУ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У поглављу Пјевањем упознајем музику ученици ће упознати основне појмове о пјевачким гласовима, ансамблима, као и стећи основна знања о вокалној техници. То ће им помоћи да боље разумију карактеристике вокалне музике и постану њени активни слушаоци али и извођачи.

Док соло пјевање омогућава умјетничко изражавање појединца, хорско пјевање - поред умјетничке вриједности - има и васпитну улогу јер је то најпогоднији начин масовног музицирања и ширења музичке умјетности. Ипак, у пракси није увијек тако, у првом реду јер није схваћен значај ове дјелатности за музичко образовање ученика. Зато наставници треба да његују хорско пјевање јер системски рад на њему представља виши ступањ музичког образовања због тога што му претходи савладавање основне музичке теорије, правилног дисања, артикулације, агогике и поставке гласа.

Ова област ученицима је интересантна за изучавање будући да велики број њих воли да пјева, било да су мање или више спретни у томе. То је разумљиво јер је вокално извођење одувјек уткано у живот човјека и друштва и представља виши ступањ развијености осјећаја за музику.

Постоји више теорија о томе да ли је прво настало солистичко или групно вокално извођење, али то су у сваком случају двије гране вокалне умјетности подједнако важне и неопходне.

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС

ОБРАЗОВНО ВАСПИТНИ ИСХОД

На крају учења ученик ће бити у стању да:

- Аналитички слуша музику
- Разумије могућности вокалне музике
- Изражајно пјева једногласне и двогласне народне, умјетничке и популарне пјесме

ИСХОДИ УЧЕЊА

Током учења, ученици ће моћи да:

- Примијене стечено знање
- Препознају, именују и изводе канон
- Пјевају најједноставнији вишегласни облик

САДРЖАЈ

Непознати аутор: Честитка за рођендан, канон

К. Орф: *Кармина бурана (Ego sum abbas)*, тенор, одломак

Ђ. Верди: *Травијата*, I чин, сопран, одломак

К. Орф: *Кармина бурана (Omnia sol temperat)*, бас, одломак

Народна пјесма *Гледала сам*, женски терцет, одломак

Народна пјесма *Стара варош*, мушки терцет, одломак

Ж. Бизе - *Кармен (Марш уличних дјечака)* дјечији хор (одломак)

Б. Пашћан: *Бјеше облак*, женски хор

К. Орф: *Кармина бурана (Si puer cum puellula)*, мушки хор

С. Мокрањац: IX руковет (*Пољем се њија, ој, зор делија*), мјешовити хор, одломак

ТИП ЧАСА

- обнављање
- усвајање новог знања

ОБЛИЦИ РАДА

- фронтални
- групни

МЕТОДЕ УЧЕЊА

- слушања музике
- дијалогска
- демонстративна

НАСТАВНА СРЕДСТВА

- клавир
- CD плејер
- CD
- уџбеник

ГЛАВНИ КОРАЦИ ЧАСА:

1. Уводни дио
2. Слушање музичких примјера с унапријед задатим задацима
3. Формирање група и подјела задатака
4. Истовремено рјешавање задатака сваке групе
5. Извјештавање група
6. Резиме стеченог знања

АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА:

1.
 - Обнављају канон *Честитка за рођендан* да би стекли осјећај за сазвучја
2.
 - Слушају музичке примјере са извођачима вокалне музике
 - Препознају солисту, пјевачке групе или хор
 - Разговарају о одслушаним одломцима и запажају што им је заједничко
 - Доносе закључке да одслушани музички примјери припадају вокалној музици
3.
 - Прва група има задатак да наведе:
 - изражајно средство вокалне музике
 - како се дијеле пјевачки гласови
 - по чему се разликују гласови
 - Друга група има задатак да наведе:
 - женске пјевачке гласове
 - мушке пјевачке гласове
 - Трећа група има задатак да наведе:
 - назив извођача који самостално наступа, као и назив мањег и већег ансамбла
 - неколико пјевачких група и објасни по чему пјевачке групе добијају имена
 - Четврта група има задатак да наведе:
 - што је хор
 - на основу чега је настала подјела хорова
 - наброји врсте хорова

4.

- Рјешавају задатке

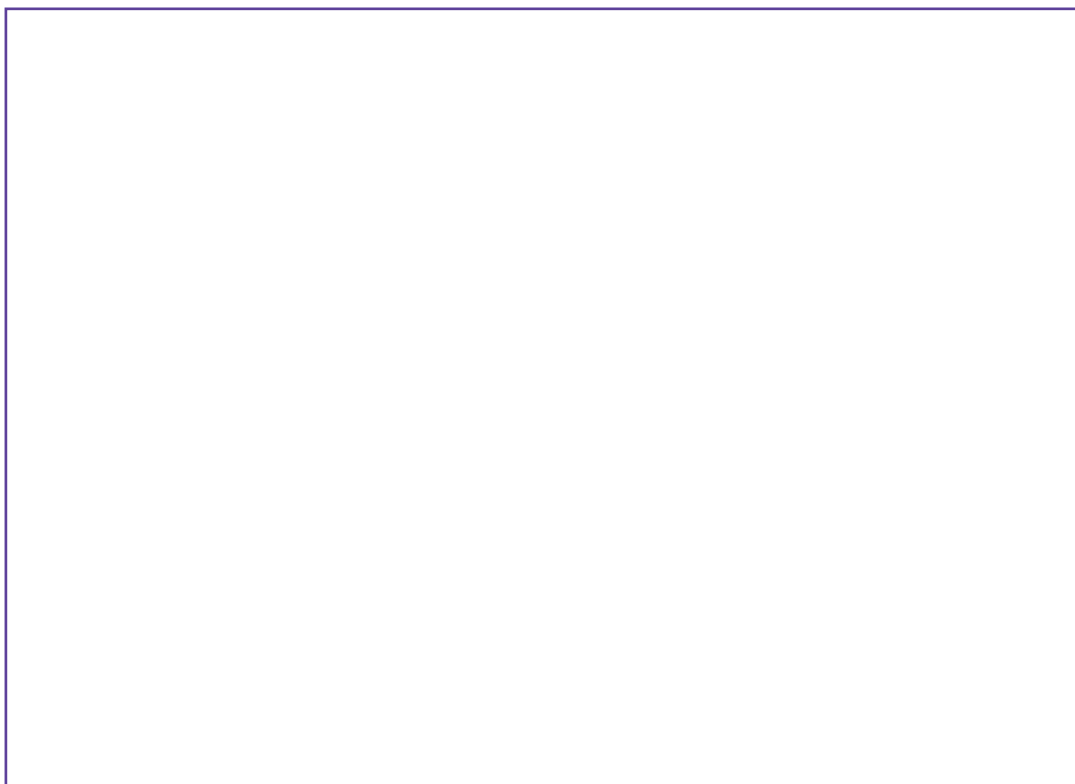
5.

- Представник прве групе извјештава. Приликом излагања поједине групе, остали ученици треба да буду активни на тај начин што прате излагање у уџбенику и дају коментаре. Ученици разговарају о подјели гласова по боји и опсегу и узрасту и полу. Повезују гласове са слушаним примјерима. Представник друге групе извјештава. Након излагања ученици слушају звучне записе женских и мушких гласова, које треба да именују.
- Представник треће групе извјештава. Слушају звучне записе са примјерима за солисте, групе и хорове, и треба да по боји и опсегу препознају глас, мањи или већи ансамбл који чују.
- Представник четврте групе извјештава. Ученици слушају звучне записе са примјерима за различите врсте хорова и препознају их.

6.

- Ученици одговарају на питања из уџбеника са стр. 33, 34 и 35.

АНАЛИЗА НАСТАВНОГ ЧАСА/САМОЕВАЛУАЦИЈА

МЕТОДСКЕ ПРЕПОРУКЕ

На наредним часовима, на којима се врши провјера стечених знања о вокалној музици, пожељно је:

- Не инсистирати на томе да ученици изговарају дефиницију када их питате што је вокална музика, већ инсистирати на објашњењу својим ријечима. Када добијете одговор „Музика која се пјева“, можете сматрати да разумију појам.
- Уз слушање музике, користити се илустрацијама из уџбеника и тражити од ученика да посматрајући фотографије излажу теоријска знања.
- Како нам је данас доступан интернет, ученицима на часу треба пустити снимке извођења најпознатијих солиста. Уколико у школи не постоје могућности, захтијевати од ученика да код куће погледају и послушају извођења свјетски познатих солиста, дуета, терцета (Павароти, Доминго, Карерас).
- Захтијевати од ученика да – посматрајући слику мјешовитог хора – покажу гдје стоји који пјевачки глас у хору.

4. ПУТУЈЕМ У СВИЈЕТ ИНСТРУМЕНТАЛНИХ БОЈА

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ ЗА ОБРАДУ МУЗИЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА

Поглављем Путујем у свијет инструменталних боја настављамо изучавање музичких инструмената. Исход рада на музичким инструментима јесте оспособити ученике да визуелно и слушно препознају инструмент.

Изучавање музичких инструмената умногоме ће нам помоћи да ученици постану активни слушаоци музике, што је веома важан исход предмета Музичка култура. Стечено знање о могућностима и боји тона инструмента омогућава да ученик лакше прати и емотивно доживљава слушано дјело, уочавајући у њему естетске квалитете. Тиме развија и способност самосталног процјењивања и вредновања умјетничког дјела. Ово се директно надовезује на област доживљајног слушања музике. У пракси се често дешава да се, док изучавају музичке инструменте, код ученика пробуди интересовање и жеља да и сами свирају неки од њих.

Ову област не смијемо схватити као искључиво теоријску, јер тада ученици не би могли практично примијенити знања, што је циљ савремене наставе музичке културе. Зато је примјена правилног методског поступка веома важна, јер ученике не треба оптерећивати многобројним теоријским подацима о музичком инструменту. Тако, на примјер, када наставник провјерава да ли су ученици на прави начин савладали циљеве из ове области, од њих треба тражити да првенствено визуелно и слушно препознају инструмент. Пракса је показала да добре резултате даје и слушање музичких примјера, са задатком да ученици препознају инструменте. Не треба инсистирати на сувопарном репродуковању краткотрајног знања о било ком музичком инструменту.

Желимо напоменути да је веома важно да кабинет музичке културе буде опремљен великим сликама музичких инструмената. Уколико за то не постоји могућност, од ученика треба тражити да свако од њих са интернета обезбиједи по једну слику инструмента. Посматрајући слику инструмента, ученици ће описати грађу инструмента, показати његове дјелове, закључити како се добија тон код тог инструмента.

МЕТОДСКИ ПОСТУПАК ПРИ ОБРАДИ МУЗИЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА

Циљ рада на обради музичких инструмената јесте да се ученик оспособи да у сваком тренутку може визуелно и слушно препознати инструмент. Да бисмо то постигли, веома је важно примјењивати правилан методски поступак. Он изгледа овако:

- На почетку часа треба искористити претходна искуства и знања ученика да би се створила погодна атмосфера за обраду новог инструмента. У оквиру тих активности, ученици треба да чују звучне примјере већ обрађених инструмената, као и онај у коме ће се чути инструмент који желимо да обрадимо.
- Када ученици визуелно и слушно препознају инструмент који треба да се обрађује, пожељно је да, ако их имају, изложе своја знања о њему, након чега се приступа обради инструмента. Наставник на табли пише назив инструмента и информише ученике о његовим основним карактеристикама, кратко о историјском развоју, најзначајнијим претечама, познатим градитељима. Користећи уџбеник, ученици прате наставниково излагање. На крају ове активности наставник пушта музички примјер, са задатком да ученици опишу звук инструмента. Мора се водити рачуна о томе да одломци који се слушају буду заокружене цјелине.
- Сљедећа активност јесте упознавање са дјеловима инструмента. Пожељно је да ученик, уз наставниково навођење, показује дјелове инструмента на слици. Наставник ће називе најважнијих дјелова записивати на табли, а ученици ће те дјелове запажати у уџбенику.
- Након ове активности наставник пушта музички примјер у коме ће ученици запажати техничке могућности инструмента. Најбоље је пустити одломак из композиције који јасно показује те могућности (нпр. уводни дио, експозиција, каденца). Након њихових коментара, треба пустити сљедећи примјер, у коме ће бити приказане изражајне могућности инструмента (нпр. теме другог става концерта, пажљиво одабрани адађо и сл.).
- Препоручује се да приликом обраде инструмента у одјељењу гостује професионални извођач који ће презентовати инструмент и демонстрирати његове техничке и изражајне могућности. Пракса показује да је ученицима још интересантније када уз наставникове сугестије то учини ученик њиховог узраста.
- Затим ученике треба упознати с најпознатијим композиторима који су писали за тај инструмент (сасвим је довољно два или три композитора) и пустити им најпознатије одломке њихових дјела. Након тога пустити им одломке у којима ће инструмент бити приказан у солистичкој, камерној и оркестарској музици, као и његову примјену у умјетничкој, популарној и народној музици. Ученици треба да за сваки примјер дају своја запажања и коментар.
- На крају треба упознати ученике и с најпознатијим извођачима на појединим инструментима.

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС

ОБРАЗОВНО ВАСПИТНИ ИСХОД

На крају учења ученик ће бити у стању да:

- аналитички слуша музику
- разумије разноликост и могућност инструменталне музике

ИСХОДИ УЧЕЊА

Током учења ученици ће моћи да:

- слушно и визуелно препознају инструменте
- слушно препознају и именују извођачке саставе инструменталне музике
- разумију и објасне карактеристике инструменталне музике
- препознају инструменте, именују их и одреде којој групи припадају
- опишу и упоређују звуке инструмената
- уоче и разумију улогу одређеног инструмента

САДРЖАЈ

Музички примјери за удараљке: звончићи, звона, вибрафон, чинели, триангл, металофон, гонг, ксилофон, кастањете, звечке, тимпан, бубањ, добош, даире

Оркестар удараљки

ТИП ЧАСА

- обнављање
- стицање новог знања

ОБЛИЦИ РАДА

- фронтални
- групни

МЕТОДЕ УЧЕЊА

- слушања музике
- дијалогска
- демонстративна

НАСТАВНА СРЕДСТВА

- CD плејер
- CD
- уџбеник
- нотни запис
- ритмички инструменти Орфовог инструментарија

ГЛАВНИ КОРАЦИ ЧАСА:

1. Уводни дио
2. Формирање група и подјела задатака
3. Истовремено рјешавање задатака сваке групе
4. Извјештавање група
5. Извођење ритмичког аранжмана

АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА:

1.

- Одговарају на питања из уџбеника (стр. 42)

2.

- Ученици прве групе имају задатак да:
 - објасне улогу удараљки
 - путем информација из уџбеника обрађују групу удараљки у чијој изради доминира метал
 - опишу инструменте, кажу како се добија тон на њима, у којим се и каквим ансамблима обично користи
 - на доступном инструменту из те групе изводе кратку вјежбу коју су сами осмислили (или им је задао наставник).
- Ученици друге групе имају задатак да:
 - објасне подјелу удараљки
 - путем информација из уџбеника обрађују групу удараљки у чијој изради доминира дрво (на исти начин као и претходна група)
 - на доступном инструменту из те групе изводе кратку вјежбу коју су сами осмислили (или им је задао наставник).
- Ученици треће групе имају задатак да:
 - објасне како се добија тон код удараљки
 - путем информација из уџбеника обрађују групу удараљки у чијој изради се користи мембрана или опна
 - на доступном инструменту из те групе изводе кратку вјежбу коју су сами осмислили (или им је задао наставник).

3.

- Рјешавају задатке у групама

4.

- Представник сваке групе прије извјештавања показује слику појединог инструмената из своје групе
- Слушају звучни запис истог инструмента и описују његову боју
- Представник групе извјештава о карактеристикама инструмената (поступак је исти за сваки инструмент), затим свака група изводи вјежбу.

5.

- Ученици (све три групе) уз наставникову помоћ праве од својих вјежби аранжман и заједно га изводе.

АНАЛИЗА НАСТАВНОГ ЧАСА / САМОЕВАЛУАЦИЈА

МЕТОДСКЕ ПРЕПОРУКЕ

На наредним часовима, на којима се врши провјера стечених знања о удараљкама, треба:

- захтијевати од ученика да одговоре на питања која су постављена на странама 44 и 46 у уџбенику
- ради стицања вјештина и побољшања технике свирања на дјечијим инструментима с посебном пажњом обрадити и аранжман са 47. и 48. стране
- наводити ученике на разумијевање значаја удараљки као главних носилаца ритма у композицији
- наставник да провјери да ли су ученици схватили што је оркестар, ко га води, зашто је битна његова улога

- током рада на обради инструмената, а и касније приликом провјере знања, константно инсистирати на описивању боје тона појединих инструмената, као и на томе да их ученици на основу тог параметра међусобно пореде.

Такође је пожељно да се инсистира на извођењу, посебно када су у питању инструменти који су ученицима доступни (као нпр. удараљке).

Препорука је да се одржи огледни час тако што ће ученици отићи на пробу симфонијског оркестра. На тај начин они ће практично примијенити стечено знање.

5. ВОЛИМ ДА СЛУШАМ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У овом поглављу бавимо се слушањем умјетничке и популарне музике. Музички облици, који су дати на почетку, намијењени су само слушању. Програмом за шести разред нијесу предвиђени, али се – ради повезивања градива петог и седмог разреда – обрађују искључиво путем слушања музике.

Један од најважнијих исхода предмета Музичка култура јесте развијање навике код ученика да активно слуша музику, да је доживљава и развија способност да препозна њене карактеристике. Да би се учеников однос према музици и њеном разумијевању продубио, неопходно је слушање разноврсне музике (према садржају, карактеру, извођачима).

Исход свега што ученик савлада из предмета Музичка култура јесте његово интересовање за одлазак на концерте умјетничке и популарне музике и стварање естетског односа и емоционалног уживања при слушању.

Зато је веома битно добро организовати и према методском упутству планирати доживљајно и аналитичко слушање музике, и на томе константно радити.

Како за доживљајно, тако и за аналитичко слушање музике, потребно је да наставник пажљиво одабере композиције које ће подстаћи жељу ученика за слушањем, покренути њихову машту и емоције, реакцију, слободно изражавање осјећаја на њима својствен начин (мимиком, покретом, ријечима). Наставник треба да инсистира на индивидуалном доживљају слушаног дјела, не сугеришући садржај композиције или његов наслов.

Час мора бити добро организован, са припремљеним очигледним средствима. Треба водити рачуна и о томе да одабрани примјери буду снимљени квалитетно.

У нижим разредима предвиђено је доживљајно слушање музике. У петом разреду по први пут се помињу музички облици, па се самим тим и приступа аналитичком слушању музике. Сви појмови везани за музичке облике, који су се раније упознавали само слушањем, сада се анализирају и теоријски објашњавају. Ако се на овај начин приступи њиховој обради, ученици веома лако разумију одређене музичке облике и препознају их приликом наредних слушања.

МЕТОДСКИ ПОСТУПАК СЛУШАЊА МУЗИКЕ ПРИ ОБРАДИ МУЗИЧКИХ ОБЛИКА

У уводном дијелу веома је важно створити потребну атмосферу, припремити ученике на такав начин да им слушање заокупи пажњу, да се осјети сконцентрисаност, стрпљење и знатижеља за оно што ће слушати. Уводни дио у слушање не треба осмишљавати на исти начин јер ученици постају незаинтересовани и инертни су у давању одговора. Увијек треба проналазити нове идеје. На примјер, када се обрађују музички облици, веома је лијеп и интересантан уводни дио који почиње слушањем већ познатих облика које ученици графички приказују (на лично доживљен начин: словима, бројевима, линијама, цртежом) и коментаришу их.

Морамо одвојити слушање које има за циљ доживљавање композиције и атмосфере коју она доноси, од оног када ученик треба да запази облик и елементе из којих се композиција састоји. Први вид слушања обрађује се у нижим разредима. Код процеса аналитичког слушања ученик не учествује само чулно, већ читавим бићем и интелектом.

Примјер који желимо да обрадимо, треба преслушати више пута да би се уочио облик у цјелини.

Када су запазили и разумјели цјелину, приступа се рашчлањивању композиције на њене дјелове. На примјер, у дводјелној пјесми треба запазити дводјелност, затим два контрастна дијела. У тродјелној пјесми ученици прво треба да запазе тродјелност форме, затим два контрастна дијела и понављање првог. Затим се приступа објашњењу сваке цјелине. Свака цјелина слуша се појединачно, и то више пута - с различитим задацима. Наставник им мора постављати јасна питања прије сваког слушања. Обрађује се и упоређује мелодија, ритам, динамика, темпо и карактер сваке цјелине.

Након пажљивог слушања, које наставник не смије прекидати потпитањима и било каквом причом, одговори ученика морају се јасно и прецизно прокоментарисати, јер ако се дају само површни одговори изостаће прави слушни доживљај.

При анализи дјелова не треба детаљно анализирати поједине дјелове облика (велика, мала реченица, број тактова и сл.). За схватање музичких облика у основној школи битно је да ученик препознаје поновљене дјелове, уочава контрасте и њихове карактеристике.

Да би се ученицима олакшао проблем у савлађивању музичких облика, добро би било послужити се музичким примјерима који су им одраније познати са часова доживљајног слушања музике. Дакле, музичке примјере који су им звучно познати сада треба да анализирају. Овакав вид рада може се примјењивати на првим часовима обраде музичких облика. У даљем раду ученици аналитички слушају нове музичке примјере. Препознају обрађене музичке облике и приступају њиховој анализи.

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС

ОБРАЗОВНО ВАСПИТНИ ИСХОД

На крају учења ученик ће бити у стању да:

- изражајно пјева једногласне и двогласне народне, умјетничке и популарне пјесме
- аналитички слуша музику
- слушно препозна, објасни и упоређује различите врсте музике

ИСХОДИ УЧЕЊА

Током учења ученици ће моћи да:

- пјевају песму по нотном тексту
- изводе пјесму у жанру реп музике
- слушно препознају, именују и објасне облик инструменталне музике
- слушају одговарајуће примјере, препознају и именују популарна дјела умјетничке музике

САДРЖАЈ

Н. Караџић – *Ах, та математика*

П. И. Чајковски – *Лабудово језеро (Наполитанска пјесма)*
балет (одломак)

С. Мокрањац – *V руковет Ајде, мори, момичето* (одломак)

ТИП ЧАСА

- обнављање
- усвајање новог знања
- увјежбавање

ОБЛИЦИ РАДА

- фронтални
- индивидуални

МЕТОДЕ УЧЕЊА

- рад са нотним текстом
- дијалогска
- демонстративна
- слушања музике

НАСТАВНА СРЕДСТВА

- уџбеник
- клавир
- CD

ГЛАВНИ КОРАЦИ ЧАСА:

1. Учење нове пјесме
2. Слушно опажање дводјелног облика
3. Слушно опажање дводјелног облика у примјерима умјетничке музике
4. Усвајају основна теоријска знања о дводјелном облику
5. Обликовање ритмичке пратње за обрађену пјесму

АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА:

1.
 - Анализирају нотни текст
 - Уче пјесму методским поступком обраде пјесме по нотном тексту
2.
 - Слушају инструменталну верзију пјесме са звучног записа
 - Користећи боје, издвајају музичке цјелине које чују
 - Поново их слушају и детаљно коментаришу сваку од њих
3.
 - Слушају музички примјер
 - Одговарају на питања из уџбеника, стр. 56
4.
 - Читајући текст у уџбенику усвајају основна знања о дводјелном облику
 - Слушају музички примјер
 - Уочавају дводјелни облик
 - Слушају излагање наставника који их информише о врстама композиција које су писане у дводјелно облику: народне пјесме, игре, дјечије пјесме...
5.
 - Подијељени у двије групе, од којих једна добија штапиће, а друга звечке (могу се користити и други доступни ритмички инструменти), ученици изводе ритмичку пратњу пјесме *Ах, та математика*³ по аранжману са стр. 76.

³ На неком од наредних часова, пјесму увјекбавати у реп стилу према ритмичкој линији са стр. 75 у уџбенику.

АНАЛИЗА НАСТАВНОГ ЧАСА/САМОЕВАЛУАЦИЈА

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС

ОБРАЗОВНО ВАСПИТНИ ИСХОД

На крају учења ученик ће бити у стању да:

- визуелно препозна, разликује, опише и упореди музичко-сценска дјела

ИСХОДИ УЧЕЊА

Током учења ученици ће моћи да:

- слушно и визуелно препознају, разликују, опишу и упореде оперу и балет према њиховим визуелним обиљежјима
- опишу организацију извођења балета
- објасне улогу свих учесника у стварању и извођењу балета

САДРЖАЈ

П. И. Чајковски – *Лабудово језеро*
балет, уводна музика (одломак)

П. И. Чајковски – *Шчелкунчик* (Валцер цвијећа)
балет (одломак)

И. Стравински – *Петрушка* (Руска игра),
балет (одломак)

ТИП ЧАСА

- усвајање новог знања

ОБЛИЦИ РАДА

- фронтални
- индивидуални

МЕТОДЕ УЧЕЊА

- рад са текстом
- дијалoшка
- демонстративна

НАСТАВНА СРЕДСТВА

- уџбеник
- CD плејер
- CD
- ликовне илустрације
- DVD

КОРЕЛАЦИЈА

- Плес
- Ликовна култура
- Физичко васпитање

ГЛАВНИ КОРАЦИ ЧАСА:

1. Уводни дио
2. Рад на тексту
3. Коментари слушаних примјера

АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА:

1.
 - Гледају одломак из балета
 - Слушајући музику и посматрајући покрете играча уз њу, покушавају да одгонетну садржај дјела
 - Представљају своју верзију садржаја и објашњавају на основу којих елемената су се определијели баш за њега
 - Сазнају наслов и садржај дјела
 - Закључују да се овакав музичко-сценски облик, који се изводи пантомимом и игром, праћен музиком, назива балет
2.
 - Ученици се у Уџбенику информишу о балету са задацима да наведу:
 - што је балет
 - ко учествује у стварању балета
 - ко учествује у извођењу балетске представе
 - које су разлике између класичног и модерног балета

3.

- Ученици одговарају на први задатак:
 - слушајући одломак из балета (уводна музика из балета *Лабудово језеро*) и посматрајући ликовну илустрацију те сцене, ученици описују лик Одете као и звук инструмента који га дочарава
 - слушају наставниково тумачење/анализу Одетиног лика
 - слушају *Руску игру* из балета *Петрушка* и гледају илустрацију на којој је приказан вашар и луткарско позориште
 - уочавају и објашњавају како је и којим ансамблом композитор приказао атмосферу вашара
 - повезујући описани карактер лика и слушани примјер, коментаришу какве би покрете требало да прави лик приказан на илустрацији
 - одговарају на други задатак и при томе посматрају илустрације на којој кореограф припрема извођаче и илустрацију сцене у балетској представи
 - одговарају на треће питање, при томе гледају видео снимак са сценама солистичких нумера, епизодних улога, парова и цијелог ансамбла
 - одговарају на четврто питање
 - гледају снимак са сценама модерног балета
 - уочавају и коментаришу разлике између класичне игре и модерног балета.

МЕТОДСКЕ ПРЕПОРУКЕ

- Прије почетка слушања музике ради стицања знања о новом облику, с ученицима треба поновити знања о музичким облицима, која су стекли у претходном разреду (мотив, реченица, период).
- Приликом слушања музике ради уочавања музичких облика, музички примјер треба ученицима пустити више пута и притом се руководити питањима постављеним у уџбенику, стр. 56 и 57.
- У обради музичких облика наставник може користити корелацију са:
 - Ликовном културом (у шестом разреду ученици обрађују контрастне боје: свијетле - тамне, топле - хладне)
 - наставним предметом Црногорски - српски, босански, хрватски језик и књижевност (у шестом разреду ученици обрађују контраст као стилску фигуру - двије слике супротстављене једна другој, опис зиме и прољећа, дана и ноћи, опис израза лица: тужан - срећан...).
- Приликом слушања музичких примјера из појединих опера, с ученицима треба разговарати о њиховим предзнањима и искуствима о њој (да ли су присуствовали некој оперској представи, на који су начин пратили садржај, што им је било занимљиво, да ли знају како се зову најљепше мелодије из опера...). Треба им обја-

снити што је арија и која је њена улога у опери (многе опере препознају се и веома су популарне управо по аријама).

- Препочујемо да наставник организује одласке на концерте умјетничке музике на којима ће ученици примијенити стечено знање.
- Приликом обраде популарне музике и помињања Ив Монтана, корисно би било пустити снимке његових интерпретација пјесама Жака Превера и такође направити корелацију са француским језиком.

6. ПЈЕВАМ И СВІРАМ С РАДОШЋУ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У овом поглављу дати су примјери за вјежбање технике свирања и читања нотног текста, као и композиције које се могу изводити на часовима и на јавним наступима. Избор пјесама наставник може сâм допунити, водећи се интересовањима и могућностима ученика.

Ово поглавље има за циљ да споји теоријско и практично знање ученика тако што ће их подстаћи да знање које су стекли из овог предмета покажу на јавним наступима у школи и ван ње. Поред редовне наставе, природа овог предмета подразумијева и јавне наступе, па их наставник мора пажљиво планирати на почетку школске године.

На разним школским приредбама (Дан школе, новогодишњи концерт, годишњи концерти разреда, Дан надарених итд.) – иако учествују разне секције – хор, оркестар и солисти имају изузетно значајну улогу. На оваквим манифестацијама рад наставника музичке културе долази до изражаја, јер је природа предмета Музичка култура таква да се искључиво на оваквим манифестацијама примијети напоран рад ученика и наставника, као и значај самог предмета.

Сви елементи које садржи ово поглавље методски су обрађени у претходним. Да би се избјегло понављање, оно је знатно краће. Конципирано је тако да служи као подршка практиковању и утврђивању стеченог знања, те су зато дате само методске препоруке.

МЕТОДСКЕ ПРЕПОРУКЕ

- Пракса је показала да је ученицима веома интересантно да пјесму изведу у неком другом стилу од оног у ком је написана. Зато је за пјесму „Ах, та математика“ дат ритам како би се она извела у реп стилу. Овакво извођење треба да буде пропраћено одговарајућим ритмом који може бити избор наставника.
- На овакав начин могу се извести све пјесме. Препорука је да ученици сами осмишљавају ритам и покрете за реповање. Овакав начин рада представља ученицима велико задовољство.
- Приликом обраде појединих аранжмана препоручујемо да се свака дионица увјежбава појединачно по фразама (мањим мелодијско-ритмичким цјелинама). Након тога све дионице се спајају и аранжман се увјежбава по фразама. Након добро увјежбаних фраза, изводи се у цјелости.

Литература

Андреис Јосип: Повијест гласбе, Либер – Младост, Загреб, 1974.

Васиљевић Миодраг: Народне мелодије Црне Горе, Музиколошки институт, Београд, 1965.

Вујичић Бранка, Тмушић Срђан: Музичка култура за шести разред деветогодишње основне школе, Завод за уџбенике и наставна средства – Подгорица, 2006.

Девић Драгослав: Антологија српских и црногорских песама са мелодијама, Карић фондација, Београд, 2001.

Деспић Дејан: Музички инструменти, Универзитет уметности, Београд, 1993.

Деспић Дејан: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997.

Ивановић Мирјана: Методика наставе музичког васпитања у основној школи, Нота, Књажевац, 1981.

Марјановић-Крстић Злата: Вокална музичка традиција Боке Которске, Удружење композитора Црне Горе, Подгорица, 1998.

Мирановић Милорад Мићо: Народне пјесме Црне Горе, Побједа, Подгорица, 2011.

Сковран Душан, Перичић Властимир: Наука о музичким облицима, Универзитет уметности, Београд, 1986.

Стојановић Гордана: Настава музичке културе, приручник за учитеље и студенте учитељског факултета, Завод за уџбенике и наставна средства Београд, 1996.

Тајчевић Марко: Основна теорија музике, Књижевно-издавачка задруга Центар, Београд, 1997.

